

Društvena uloga Filozofskoga fakulteta

FILOZOFSKI I DRUŠTVO

„Gojeći sveučilište u obće obrazovnu i strukovnu znanost, stvarat će čestite značaje i prosvietljene i valjano poučene zvaničnike za razna zvanja, što ih društvo ima za različite potrebe svoga života“ (Mesić 1874/1875: 103). Tim je riječima u govoru povodom otvorenja Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu 19. listopada 1874. Matija Mesić, njegov prvi rektor i profesor povijesti na našem Fakultetu, odredio doprinos koji Sveučilište treba pružiti razvoju hrvatskoga društva. One pokazuju da rasprava o primjenjivosti znanja i vještina stečenih na fakultetima nije proizvod našega tisućljeća, već ima dug kontinuitet. Relevantnost Sveučilišta i njegovih sastavnica kako ju određuje Mesić proizlazi iz sprege znanosti i visokog obrazovanja s gospodarstvom s jedne strane, ali i iz promicanja temeljnih društvenih vrijednosti i kritičkoga mišljenja kao zaloga za bolju budućnost hrvatskih građana s druge. Na tom ću tragu u ovome tekstu nastojati zahvatiti višeznačnost i višestrukost suvremene društvene uloge Filozofskoga fakulteta upućujući na uključenost njegovih djelatnika, studenata i alumna u aktualne društvene, kulturne, političke i ekonomske procese.

Isprepletenost znanstveno-nastavnoga rada i društvene dobrobiti do danas je prepoznata kao odrednica djelovanja Filozofskoga fakulteta. Njegova misija definirana u *Razvojnoj i znanstvenoistraživačkoj strategiji* u žarište stavlja njegovu ulogu „u stvaranju, preispitivanju i prenošenju znanja koja oblikuju humanije društvo“, u pripremi studenata „za preuzimanje najodgovornijih uloga u stvaranju boljega društva – nastavnčkih, istraživačkih, kulturnih i stručnih“ (2018: 15).

„Zvaničnici“ koji su na Filozofskome fakultetu „valjano poučeni za razna zvanja“, o kojima progovara Matija Mesić, prisutni su u svim sferama suvremenoga hrvatskoga društva – oni su njegovi analitičari i sustvaratelji. Na istaknuto mjesto koje Filozofski fakultet zauzima unutar akademske zajednice upućuje podatak da su, počevši od samoga Mesića, Sveučilište u Zagrebu vodila 24 rektora koja su na tu dužnost stupila iz reda naših profesora. Trenutno je za dvadesetero redovitih članova i jedanaestero članova suradnika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti Filozofski fakultet matična ustanova. Slična se slika dobiva kad se usmjerimo na aktivnost fakultetskih zaposlenika i alumna na političkome planu i njihovu zastupljenost u tijelima upravljanja raznovrsnih ustanova, organizacija, stručnih i građanskih udruga. U tom smislu spomenimo da su od 151 zastupnika u trenutnom, 11. sazivu Hrvatskoga sabora petnaestero alumna, a troje sveučilišni nastavnici Fakulteta.

Kako je prikazano u poglavlju o alumnima u ovoj monografiji, osnovnoškolski i srednjoškolski nastavnici, školski pedagozi i psiholozi kojima je Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu *alma mater* čine okosnicu obrazovnoga sustava u svim dijelovima Republike Hrvatske. Fakultet kontinuirano pridonosi izučavanju, razvoju i poučavanju hrvatskoga jezika, što nacionalna *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije* definira

Popularizacija studija kroatistike u Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu, 2021.

kao ključnu odgojno-obrazovnu vrijednost u domeni očuvanja identiteta (Hrvatski sabor 2014). Na našem se Fakultetu k tomu obrazuju stručnjaci i prevoditelji za 27 stranih jezika.

Fakultet je također vodeća ustanova u istraživanju, interpretaciji i promicanju kulture i umjetnosti u Hrvatskoj te u obrazovanju stručnjaka za ta polja. Naši nekadašnji studenti nositelji su rada brojnih baštinskih, kulturnoumjetničkih i kulturnoturističkih ustanova i inicijativa. Mnoga nagrađena književna djela, književne prijevode, kazališna, filmska i likovna ostvarenja i izložbe potpisuju alumni i profesori Filozofskoga fakulteta.

Upravljanje ljudskim potencijalima, ispitivanja javnoga mnijenja, analiza medijskoga sadržaja i drugih tekstova, interkulturalna komunikacija i medijacija vještine su koje studentima osiguravaju pojedini programi društvenoga i humanističkoga profila na našem Fakultetu. Zato su stručnjaci koji su diplomirali na fakultetu angažirani u vrlo različitim djelatnostima, od realnoga sektora, multinacionalnih tvrtki, novinskih agencija i izdavaštva do humanitarnih organizacija, nevladinih udruga i građanskih inicijativa.

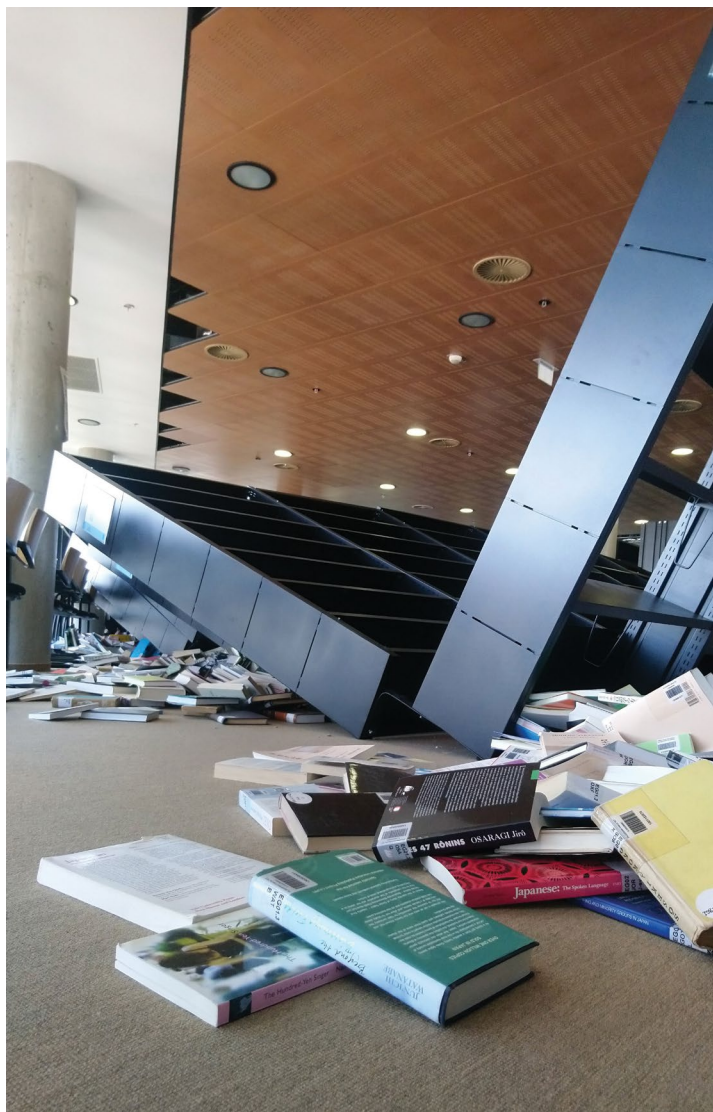
Odgovor na aktualne društvene potrebe Filozofski fakultet daje, među ostalim, oblikovanjem studijskih programa. To je načelo došlo do izražaja pri izradi reformiranih prijediplomskih, diplomskih i integriranih studija akreditiranih tijekom 2024. godine, pri čemu se vodilo računa o mogućim radnim karijerama naših studenata. Dio je tih programa zasnovan na metodologiji Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira, koja podrazumijeva

Solidarnost na djelu: Filozofski fakultet tijekom poplave 1964.

prethodno ispitivanje potreba tržišta rada, anketiranje poslodavaca i zaposlenika koji su diplomu stekli na Fakultetu, vrednovanje njihovih kompetencija u svjetlu zahtjeva koje pred njih postavlja određeno radno mjesto te izradu standarda zanimanja i standarda kvalifikacija. Dva su projekta Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira provedena pri Fakultetu – „Usklađivanje studijskih programa iz područja društvenih i humanističkih znanosti s potrebama tržišta rada“ i „Izazovi za društvene i humanističke znanosti: novi studiji i sustav kvalitete Filozofskog fakulteta u Zagrebu“ (voditelj: Dragan Bagić, Odsjek za sociologiju) – od 2015. do danas rezultirala revizijom 24 postojećih i uvođenjem triju novih studijskih programa temeljenih na uvidu u recentne transformacije rada. „Učenje kroz rad i sustav upravljanja studentskim iskustvom na Filozofskom fakultetu u Zagrebu“ naslov je još jednoga projekta sufinancirana iz sredstava Europskog socijalnog fonda, kojemu je polazište društveno korisno učenje. Taj projekt započet je 2020. godine posredstvom Klinike Filozofskoga fakulteta, vježbaonice za stjecanje studentske stručne prakse, i uspostavlja mrežu suradnje s potencijalnim poslodavcima, ali ujedno na volonterskoj osnovi nudi stručne usluge u neposrednu društvenom okruženju.

Već takvi primjeri pokazuju da se društveni angažman Fakulteta ne ograničava na probleme zapošljivosti i prepoznatljivosti radnih profila i kvalifikacija koje se studentima osiguravaju. Njegovi zaposlenici, bivši i sadašnji studenti kontinuirano daju bitan doprinos aktualiziranju i rješavanju gorućih društvenih problema. Pritom im je u fokusu poboljšanje položaja ranjivih i marginaliziranih društvenih skupina. Takva nastojanja

Oštećenja u Knjižnici nakon potresa 2020.

do danas, ta platforma volonterski nudi psihološko savjetovanje i pomoć svim zainteresiranima te zagovara aktivnije rješavanje pitanja mentalnoga zdravlja u današnjem društvu (*Samoanaliza* 2021: 139). K tomu velike su humanitarne akcije na Fakultetu organizirane nakon potresa u Sisačko-moslavačkoj županiji koncem 2020. te pri prihvatu izbjeglica iz ratom zahvaćene Ukrajine 2022. godine.

U više su se navrata tijekom svoje povijesti djelatnici i studenti Fakulteta uključili u spašavanje fakultetskih zbirki, knjiga i opreme ugroženih elementarnim nepogodama. Takve se akcije tijekom poplave uslijed izlivanja rijeke Save 1964. godine, koja je znatno oštetila zgradu i inventar Filozofskoga fakulteta, prisjetio Igor Fisković, tada student, a kasnije profesor na Odsjeku za povijest umjetnosti: „U njemu (kabinetu s keramikom, op. a.) je već bio Stojan Dimitrijević i trčao je po vodi koja mu je bila do pasa te izbacivao tu keramiku van. Tada smo napravili jedan živi zid pa su tako svi zajedno prenosili tu keramiku na drugi kat. Spašavali smo i kabinet arheologa u kojem su bili gipsani kipovi i brojne knjige“ (*Roksandić et al.* 2010: 243). Jednako je

odražava inicijativa *Croaticuma* – Centra za hrvatski kao drugi i strani jezik, koji od 2017. godine izvodi besplatan Tečaj hrvatskoga jezika i kulture za azilante i tražitelje azila u Republici Hrvatskoj (*Samoanaliza* 2021: 139). Ak. god. 2023/24. u Tečaj je upisana peta generacija polaznika koji prate Rektorovom nagradom nagrađen program opisivanja na latinici, a nastava se održava u partnerstvu s nevladinom udrugom *Zemljani – Are You Syrious?* Usto nastavnici na studijima psihologije, pedagogije, sociologije, etnologije i kulturne antropologije, fonetike i azijskih studija naglasak u svojem radu stavljaju primjerice na integraciju djece izbjeglica u hrvatski obrazovni sustav, afirmaciju romske manjine, podršku djeci s teškoćama u razvoju, kvalitetu života osoba starije životne dobi i sl. Osim objave tematskih znanstvenih radova njihova istraživanja rezultiraju smjernicama za poboljšanja tih procesa, umrežavanjem sa školama, zdravstvenim ustanovama, nadležnim tijelima i organizacijama te konkretnim djelovanjem u marginaliziranim zajednicama.

Aktivnosti Fakulteta, njegovih zaposlenika i studenata, usmjerene su također k pružanju pomoći ljudima izloženima prirodnim katastrofama, ratu i zdravstvenim ugrozama. Odgovor na društvene potrebe i krize predstavljaju aktivnosti neprofitne udruge *Kako si?*, nastale u okrilju Odsjeka za psihologiju pod vodstvom Nataše Jokić-Begić. Ustanovljena nakon potresa u Zagrebu 2020. godine i tijekom pandemije koronavirusa te aktivna

promptna bila reakcija djelatnika koji su se angažirali u saniranju štete u fakultetskoj Knjižnici nastale uslijed potresa u Zagrebu 2020. godine.

Kako pokazuje ovaj kratak osvrt, raspon tema i aktivnosti kojima se može predstaviti djelovanje Filozofskoga fakulteta u društvu vrlo je širok. U daljnjem ću tekstu njegovu društvenu ulogu detaljnije ocrtati duž dviju silnica. Prva se odnosi na poimanje Fakulteta kao konteksta i pokretača raznolikih društvenih promjena tijekom povijesti. Takvu analitičku okosnicu nameću i različito konotirane popularne predodžbe koje Filozofski fakultet definiraju kao „buntovni“, „razbarušeni“, „uvijek kontra“, „stalno propitujući“, „kritični“ glas akademske zajednice. Druga se silnica vezuje uz nišu u kojoj spomen našega Fakulteta nije tako očekivan, s obzirom na to da se ona uvriježeno smatra domenom nekih drugih znanstvenih područja. Riječ je o doprinosu Filozofskoga fakulteta razvoju inovacija i njihovoj društvenoj primjeni.

FILOZOFSKI FAKULTET I DRUŠTVENE PROMJENE

„Mi smo bili uronjeni u 70-e, to je bila naša svakodnevnica. Na faks, s faksa. Cijeli se (bar moj) društveni život odvijao na toj relaciji. Filozofski je bio centar svijeta. Cijeli je grad petkom popodne išao na Filozofski“ (Ivezić 2020). Tom introspekcijom filozofkinja i sociologinja Vesna Ivezić upućuje na značenja koja je za mlade toga doba *Filozofski* imao kao mjesto studiranja, simbol nove i progresivne atmosfere i način života.

Uranjanje u trenutačni sociokulturni kontekst, kritička analiza stanja u društvu, zalaganje za društvene promjene u javnosti te praktično bavljenje neuralgičnim točkama hrvatskoga društva karakterizirali su aktivnost studenata i djelatnika Filozofskoga fakulteta od samoga osnutka. Prema dostupnim podacima ta rana faza njegova djelovanja obilježena je studentskim pokretima, njihovim uključenjem u političke organizacije, kulturne inicijative kojima se naglašavalo nacionalno pitanje (usp. Gross 1969: 453) i društveno angažirane udruge poput Društva za potporu siromašnih i vrijednih slušatelja Mudroslovnoga fakulteta osnovanoga 1883. i Hrvatskoga akademskoga društva za potporu ubogih i bolesnih sveučilišnih građana iz 1894. (Luetić 2012: 370). Znakovito je da je, u doba kada ban Ivan Mažuranić upućuje upozorenja rektoratu da se nastavnicima i studenti trebaju suzdržati od uplitanja u dnevna politička pitanja, prvi student kojega je Sveučilište 1878. sankcioniralo zbog političkoga djelovanja, Dinko Politeo, studirao na Filozofskome fakultetu (*idem*: 362). Nadalje, studenti su Fakulteta sudjelovali u spaljivanju mađarske zastave na glavnome zagrebačkome trgu 1895. godine. Neki su od njih, u prvome redu Milan Šarić, suurednik praškoga studentskoga časopisa *Hrvatska misao*, bitno utjecali na širenje Masarykovih naprednjačkih načela u hrvatskome društvu (*idem*: 376). Spomenimo i da je prijevremeno umirovljenje profesorâ na Filozofskome fakultetu Đure Šurmina i Gavre Manojlovića zbog njihova političkoga djelovanja u doba bana Pavla Raucha rezultiralo jednosemestralnim studentskim štrajkom ak. god. 1907/08.

Otpor politikama koje su smatrali štetnima za (akademska) slobodu i društveni napredak određivao je djelovanje fakultetskih nastavnika i studenata i u kasnijim razdobljima. Takve tendencije postaju naročito primjetne tijekom i neposredno nakon Drugoga svjetskoga rata. Dok su brojni studenti i djelatnici Fakulteta iskazivali otpor nametanju rasnih zakona Nezavisne Države Hrvatske, u poslijeratnome se razdoblju, konkretno 1947. godine, Fakultetsko vijeće Filozofskoga fakulteta suprotstavilo nastojanjima zadiranja u sveučilišnu autonomiju i za dekana je, mimo političkih preferencija, prethodno utvrđenim rotacijskim sistemom imenovanja izabralo Miha Baradu (Roksandić 2011: 172).

Neupitan je doprinos profesora Filozofskoga fakulteta sastavljanju i objavi „Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika“ 1967. godine, koja se zalaže za načela nacionalnoga suvereniteta i ravnopravnosti u onodobnoj Jugoslaviji, odnosno za „neotuđivo pravo svakoga naroda da svoj jezik naziva vlastitim imenom“ (Deklaracija 1967). Od sedamnaest potpisnika Deklaracije, koja je naišla na supresiju komunističkih vlasti, šest čine tadašnje katedre i instituti našega Fakulteta: Katedra za suvremeni hrvatsko-srpski jezik, Katedra za povijest hrvatskog jezika i dijalektologiju, Katedra za stariju hrvatsku književnost, Katedra za noviju hrvatsku književnost, Institut za lingvistiku i Institut za nauku o književnosti.

U tom ozračju sljedeći val zahtjeva za društvenim promjenama pretvara Filozofski fakultet u jedno od ključnih mjesta zbivanja: „Očevid zagrebački, lipanjski: Dupkom nabijena velika dvorana, smjenjuju se govornici, ističe se solidarnost s beogradskim studentima, gromoglasni su ‚revolucionarni‘ slogani: ‚Dolje crvena buržoazija!‘. Maksimalistički zahtjevi: novo ime Sveučilišta: ‚Sedam sekretara SKOJ-a!‘, studentsko upravljanje Sveučilištem“ (Flaker 2010: 95). Tim se riječima rusist Aleksandar Flaker u svojoj autobiografiji prisjetio okupljanja studenata i profesora u dvorani VII, legendarnoj *Sedmici*, u jeku studentskih nemira 1968. godine, povezujući ih s onodobnim globalnim previranjima i demonstracijama u drugim zemljama, tadašnjim jugoslavenskim kontekstom, lokalnim prilikama i specifičnim ozračjem *Filozofskoga*. Jačanje kritičkoga znanstvenog aparata na studijima društvenoga i humanističkoga profila na domaćim sveučilištima pridonijelo je sagledavanju onodobne društvene stvarnosti iz novih kutova (Šute 2019: 79). „Lipanjaska gibanja“, potaknuta neuspjehom privrednom reformom, sve izraženijim socioekonomskim razlikama i lošim studentskim standardom, svoj su najjači i najustrajniji odjek unutar zagrebačkoga Sveučilišta, uz Fakultet političkih znanosti, imala upravo na Filozofskome fakultetu. Tomu je svakako pridonio kritičko-teorijski, ali i praktični angažman fakultetskih filozofa i sociologa okupljenih oko časopisa *Praxis*, od kojih su neki bili govornici na lipanjskim studentskim zborovima (Gajo Petrović s Odsjeka za filozofiju bio je jedan od trojice isključenih iz Saveza komunista Jugoslavije zbog istaknute uloge u prosvjedu). Organizatori prosvjeda upućivali su vlasti zahtjeve za smanjenjem socijalnih razlika i nezaposlenosti, reformom Sveučilišta i socijalističkog uređenja te poboljšanjem društva u cjelini (Klasić 2012: 194). Prosvjedi su prekinuti nakon Titova govora studentima i nisu polučili konkretnije rezultate. Ipak, mnogi sudionici ta događanja smatraju uvertirom i postavljanjem platforme za kasnije društvene pokrete. Nenad Puhovski, renomirani filmski redatelj, a tada student filozofije i sociologije na našem Fakultetu, tako navodi: „Ja mislim da je ’71. uspjela zato što ’68. nije. Mislim da se vidjelo da socijalni angažman i taj neki humani angažman, angažman za slobodu, za oslobođenje rada, je nešto što je dobrom dijelu ljudi u ovoj zemlji tada bila apstrakcija. Ono sve o čemu mi danas govorimo: o kapitalizmu, o nedostatku elementarnih prava, o ugroženosti egzistencije, je bilo nešto što smo mi tada tek naslućivali kao mogući problem“ (Antolković et al. 2016: 121).

Među studentskim predstavnicima s Filozofskoga fakulteta koji su sudjelovali u „Lipanjaskim gibanjima“ bio je i Ivan Zvonimir Čičak, student filozofije i književnosti, koji je u prosincu 1970. godine izabran za prvoga studenta-prorektora Sveučilišta u Zagrebu (Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava 2024). Nekoliko mjeseci kasnije za predsjednike saveza studenata Zagreba i Hrvatske izabrani su nacionalno opredijeljeni Dražen Budiša i Ante Paradžik. Godinu 1971. obilježilo je udaljavanje hrvatskoga republičkoga partijskoga vodstva na čelu sa Savkom Dabčević-Kučar i Mikom Tripalom od politike Beograda prouzročeno zahtjevima za reformu deviznoga sustava, koja bi potaknula hrvatsko gospodarstvo i povećala kvalitetu života hrvatskih građana, uvažavanje hrvatskoga nacionalnoga identiteta i pluralizma u jugoslavenskim okvirima te u konačnici priznavanje suverenosti Hrvatske (Šute 2019: 83). Jedan od stupova društveno-političkoga pokreta znanoga kao Hrvatsko proljeće, uz Maticu hrvatsku i grupaciju unutar Saveza komunista koja je zagovarala reforme, bili su studenti (usp. Ponoš 2007). U listopadu je na Sveučilištu u Zagrebu pokrenut i opći studentski štrajk.

Studentski zbor u Sedmici, 1971. Izvor: Ponoš (2007: IX).

I tom je prilikom poseban položaj u mobiliziranu akademskome krajoliku imao Filozofski fakultet. Često evocirana rečenica Hrvoja Šošića u kojoj iznosi viziju ulaska Hrvatske u Ujedinjene narode izgovorena je upravo na studentskome zboru u *Sedmici* (Jakovina 2007: 5). O zborovima na Filozofskome fakultetu na temelju iskaza sudionika i svjedoka toga vremena Tihomir Ponoš navodi sljedeće: „održavaju se zborovi na mnogim fakultetima na kojima se studenti izjašnjavaju za štrajk. Održan je zbor na Filozofskom fakultetu. Predstavnici studentske ljevice Lino Veljak i Duško Čizmić Marović podržali su štrajk. Profesori Grgo Gamulin i Ante Vukasović založili su se za vremensko ograničenje štrajka, baš kao i dekan Boris Petz. (...) Formiraju se štrajkaški odbori i studentske straže. One će biti veoma važan činitelj uspjeha studentskog štrajka. Naime, usprkos činjenici da je atmosfera bila iznimno napeta, štrajk je prošao u savršenom redu (uz tek jedno razbijeno staklo na zgradi Rektorata što se danas više spominje kao anegdota, a ne kao događaj vrijedan bilježenja)“ (Ponoš 2007: 181). Studentski su nemiri i masovni pokret Hrvatskoga proljeća u cjelini silom ugušeni u prosincu 1971. godine, suzbijeni su represijom, političkim progonima i zatvaranjem političkih neistomišljenika. Iako će proteći puna dva desetljeća do stvaranja političkih okvira u kojima će ostvarenje pojedinih postavljenih zahtjeva biti moguće, hrvatski se povjesničari uvelike slažu u interpretaciji tih događaja duž ovakvih linija: „Čuli su se, a to je i tada, pa sve do sada, zapravo bilo prilično posebno u našem društvenom životu“ (Jakovina 2007: 11).

Plenum u Sedmici tijekom studentske blokade nastave na Fakultetu 2009. U prvome redu u sredini sjedi tadašnji rektor Aleksa Bjeliš. Izvor: Plenum FFZG-a.

Posljednji društveni pokret na koji ću se osvrnuti iniciran je na Filozofskome fakultetu. Riječ je o prosvjedima i blokadi nastave koju je u proljeće 2009. pokrenula nezavisna studentska inicijativa za pravo na (studentima) besplatno obrazovanje, pri čemu se misli na potpuno javno financiranje obrazovanja bez studentske participacije (Mesić 2009: 79–80). Ta je inicijativa stasala na valu aktivnosti Međunarodnoga studentskoga pokreta, koji se pod parolom „One World – One Struggle“ zalagao za globalnu socijalnu pravdu (Kurelić 2011: 38). U hrvatskome se kontekstu otpor komercijalizaciji visokoga obrazovanja konkretizirao kao protest protiv uvođenja studentske „participacije“ administrativnim dekretom bez prethodne javne rasprave“ (Slobodni Filozofski 2009). Odluku da Filozofski fakultet pretvori u žarište prosvjeda studentska je inicijativa obrazložila sljedećim riječima: „Jedini javni prostor koji nam je neposredno dostupan prostor je javne ustanove na kojoj se obrazujemo. Pretvarajući ga u prostor za artikulaciju zahtjevâ u obranu demokratskih interesa javnosti, preuzimamo svoj dio odgovornosti u obrani općih društvenih interesa od socijalno destruktivnih procesa komercijalizacije i socijalne polarizacije po imovinskom ključu“ (*ibid.*).

Zahtjeve studenata podržali su mnogi profesori Fakulteta. Vijest o blokadi nastavnoga procesa snažno je odjeknula u hrvatskome javnom prostoru, a i bitno šire – pisma podrške pristizala su iz znanstveno-nastavnih ustanova i građanskih organizacija diljem svijeta. Iako je zauzimanje Fakulteta i prekid nastave kao

metoda stvaranja pritiska na nositelje obrazovnih politika izazvalo polemike, Fakultetsko vijeće Filozofskoga fakulteta podržalo je studentski prosvjed. Tijekom blokade na Fakultetu se nije održavala redovita nastava, ali je organiziran niz predavanja, javnih tribina, radionica, sastanaka tematskih radnih grupa i sekcija, rekreacijskih aktivnosti, koncerata, aktivističkih i umjetničkih intervencija poput izlaska studenata na zagrebačke prometnice s plakatima „Potrubi za obrazovanje“ i instalacije Igora Grubića na spomeniku Silviju Strahimiru Kranjčeviću pored zgrade Fakulteta. Inicijativa se također posvetila objavi publikacija i izvještaja s događanja izdavanjem glasila *Skripta* i *Blokadne kuharice*, koja opisuje organizaciju studentskoga preuzimanja kontrole nad Fakultetom (Studenti Filozofskog fakulteta u Zagrebu 2009), te uspostavljanjem do danas aktivne platforme *Slobodni Filozofski*. Središnje mjesto u organizaciji blokade imao je plenum, skupština sastavljena od svih građana koji su željeli sudjelovati u njezinu radu i koja se redovito sastajala u *Sedmici* izjašnjavajući se metodama direktne demokracije o svim relevantnim pitanjima, uključujući ono o daljnjem blokiranju nastave.

Blokada nastave trajala je 35 dana, nakon čega je odlukom plenuma suspendirana. Pokret proizašao s Filozofskoga fakulteta zahvatio je dvadesetak fakulteta na različitim hrvatskim sveučilištima. Pitanja javnoga financiranja visokoga obrazovanja postavio je u žarište javnosti te je imao znatan društveni doseg iskoračivši iz ustaljenih mehanizama političkog angažmana (Petrović 2011: 343).

Na doprinos studenata i djelatnika Filozofskoga fakulteta društvenim promjenama tijekom njegove 150-godišnje povijesti moglo se uputiti odabirom i nekih drugih procesa i događaja. Usto o svakoj od opisanih epizoda i udjelu Filozofskoga fakulteta u njima mogle bi se objaviti (i objavljivale su se) čitave knjige. No već i ovako posložen kolaž zbivanja nedvojbeno ukazuje na kontinuirano aktivno sudjelovanje Fakulteta u izvanakademske gibanjima i nastojanje da se progresivno utječe na društvenu dinamiku. Većina je prikazanih oblika akademskog aktivizma bila popraćena organizacijom okruglih stolova i radionica u koje se mogla uključiti i šira javnost, posjećenim izlaganjima naših profesora i gostujućih domaćih i inozemnih predavača, izdavanjem publikacija i umjetničkim intervencijama – različitim platformama kojima se njeguju kultura dijaloga, pravo na različitost i kritičko mišljenje. Promišljanja o boljem društvu, iako drukčije intonirana, u podlozi su i sljedeće teme ovoga teksta, koja se bavi ulogom Filozofskoga fakulteta u profiliranju inovacija zasnovanih na istraživanjima društvenih i humanističkih znanosti.

FILOZOFSKI FAKULTET I INOVACIJE

U hrvatskome društvu, ali i u hrvatskoj akademskoj zajednici, koncept inovacija uvriježeno se vezuje uz tehničke, biotehničke i prirodne znanosti te biomedicinu i zdravstvo. Društvene i humanističke znanosti u Hrvatskoj su se, barem donedavno, iznimno rijetko spominjale u kontekstu inovacija. Takav pristup odudara od načina na koji se odnos društvenih i humanističkih znanosti prema inovacijama iskazuje na razini Europske unije. Još je program *Obzor 2020*, iz kojega su proizašli brojni međunarodni istraživački projekti, u fokus stavio istraživanja i inovacije usmjerene „na demokratsko upravljanje, kulturnu baštinu te društvene i gospodarske transformacije“ (European Commission 2020), a bliske su okosnice i novoga programa *Obzor Europa* za razdoblje do 2027. godine. Jedan od šest ciljeva aktualne *Strategije istraživanja i inovacije* Europske unije odnosi se na uspostavu „otpornijeg, uključivijeg i demokratičnijeg europskog društva“ (*ibid.*). Formulacije tih dokumenata daju do znanja da odgovore na te probleme nude ponajprije društvene i humanističke znanosti te da linije financiranja Europske unije otvaraju vrata inovacijama iz tih područja. Usto u opisima tehničkih inovacija nositelji tih istraživačkih politika naglašavaju njihovu društvenu dimenziju, odnosno načine na koje one odgovaraju na konkretne društvene izazove. Zato interdisciplinarni istraživački timovi koji rade na

takvim tipovima inovacija uključuju stručnjake iz društvenih i humanističkih područja čija je zadaća osvijetliti mehanizme kojima se predloženim tehnološkim rješenjima može ostvariti željena promjena prema održivoj, zelenoj, digitalnoj ili nekoj drugoj ciljanoj budućnosti.

U Hrvatskoj su inovacije postale mjerilom primjenjivosti znanstvenih istraživanja. No u našem kontekstu imamo još mnogo prostora za napredak kad je riječ o uvažavanju inovacijskoga potencijala društvenih i humanističkih znanosti. To pokazuje i *Strategija istraživanja, transfera tehnologije i inovacija* Sveučilišta u Zagrebu donesena 2014. godine. Premda se dokumentom „potiče redefiniranje pojma inovacija prepoznajući doprinos istraživanja iz društvenog, humanističkog i umjetničkog područja“, o tom se doprinosu govori samo načelno. Kao primjeri revolucionarnih inovacijskih rješenja navode se isključivo ona vezana uz istraživanja tehničkoga i biotehničkoga predznaka, „ICT, biotehnologija, nanotehnologija“ (Sveučilište u Zagrebu 2014). U nacionalnim se strateškim dokumentima inovacije dovode u vezu s transferom znanja u industriju (*idem*: 5), pri čemu se „industrija“ definira prilično usko. Time su izostavljene mnoge niše u kojima se društvena i humanistička istraživanja redovito primjenjuju (npr. lokalne samouprave, javne ustanove, turistički i kulturni sektor, uslužne djelatnosti). Nadalje, u trenutku kada je Filozofski fakultet odlučio početi organizirano predstavljati inovacije svojih istraživača, postojale su formalne prepreke tomu budući da natječaji pojedinih društava inovatora i inovacijskih platformi nisu predviđali prijave inovacija društvenoga i humanističkoga profila, već primarno iz STEM-područja. Treba napomenuti da nepovezivanje inovacija s tipovima istraživanja koja se provode na našem Fakultetu nije svojstveno samo pogledu izvana. Nerijetko ni sami istraživači koji u društvenim i humanističkim područjima ostvaruju uspjehe na međunarodnoj razini nisu o svojim rezultatima razmišljali kroz prizmu inovacijskoga potencijala.

Godine 2021. Filozofski fakultet se angažirao u proširivanju pojma inovacije i popularizaciji istraživačkih rezultata u tom polju. Cilj je fakultetskih aktivnosti u tom kontekstu bio postupno mijenjati društvenu percepciju te uputiti nositelje obrazovnih i gospodarskih politika i širu javnost na inovacijsku dimenziju društvenih i humanističkih istraživanja. U tu je svrhu osnovana fakultetska Radna skupina za inovacije. U prvoj polovici 2021. godine Fakultet se priključio projektu izrade kataloga inovacija i patenata Sveučilišta u Zagrebu i mapiranja inovacijskoga potencijala sastavnica Sveučilišta u Zagrebu u suradnji s tadašnjim prorektorom za inovacije, transfer tehnologije i komunikacije Miljenkom Šimpragom. Poziv istraživačima s Filozofskoga fakulteta da sudjeluju u tom projektu bio je postavljen široko i uključivo: upućen je svima onima koji prepoznaju da njihovi projekti i istraživanja donose nova rješenja koja, učinkovitije od postojećih, zadovoljavaju određene društvene potrebe i odgovaraju na postojeće i predviđene društvene izazove. Odnosio se na raznovrsne istraživačke i metodološke alate, usluge, baze podataka, modele, postupke, iskustva i sustave organizacije znanja koji imaju određen stupanj inovativnosti i sl. Na temelju tog je poziva prijavljeno 11 inovacija istraživača s Filozofskoga fakulteta koje se odnose na različita znanstvena polja i različite teme.

Otad je Filozofski fakultet ostvario zapažene nastupe na sajmovima inovacija i u drugim formatima. Na međunarodnoj izložbi inovacija ARCA prvi se put predstavio 2021. godine s devet inovacija. Taj je nastup rezultirao nizom skupnih i pojedinačnih nagrada i priznanja. Filozofskom fakultetu tada je dodijeljena zlatna medalja za ukupni nastup, pri čemu je potpredsjednik Međunarodne federacije nacionalnih udruženja inovatora Zoran Barišić odluku obrazložio time da je Fakultet pridonio vidljivosti inovacijskoga potencijala društvenih i humanističkih znanosti koje mogu pružiti odgovor na aktualne i nadolazeće društvene izazove. Zlatnu medalju za inovaciju Multikanalna baza podataka za analizu globalnih kinematskih uzoraka u govoru dobio je istraživački tim Marka Likera, Margareta Jelić sa suradnicama osvojila je srebrnu medalju za model

integracije djece izbjeglica u školama, a Hrvoje Stančić brončanu medalju za TrustChain – sustav za očuvanje vjerodostojnosti digitalno potpisanih dokumenata.

Nositelj/nositeljica	Inovacija
Petra Bago	Model kurikuluma diplomskoga studija digitalne lingvistike (DigiLing)
Gorana Bikić-Carić	Računalni usporedni korpus tekstova na romanskim jezicima i hrvatskom (RomCro)
Dinka Čorkalo Biruški	Model oporavka društva tijekom i nakon pandemije koronavirusa, baza podataka (ReSPoC)
Renata Geld	Višemodalno konstruiranje jezičnoga značenja
Margareta Jelić	Model integracije djece izbjeglica u školama (IRCiS)
Vedran Juričić	Sustav za evidenciju izvedbenih planova studija (Obeliks)
Miljenko Jurković	Metodologija mapiranja povijesnog krajolika (HISMAP)
Miljenko Jurković	Metodologija izrade virtualnog muzeja (VIRMUS)
Gabrijela Kišiček	Baza podataka za argumentacijsku analizu procesa i procedura u stvaranju javnih politika
Marko Liker	Multikanalna baza podataka za analizu globalnih kinematskih uzoraka u govoru (KROKO)
Nives Mikelić Preradović	Društveno korisno učenje za ruralni razvoj (RURASL Rural 3.0)

Popis inovacija Filozofskoga fakulteta uključenih u katalog Inovacije Sveučilišta u Zagrebu (Pap i Šimpraga 2021).

Na ARCA-i 2022. godine Fakultet je osvojio još tri medalje. Zlatnu su medalju dobile Andrea Vranić i Marina Martinčević za inovaciju Kutija priča i aktivnosti za osobe s demencijom i poteškoćama pamćenja (A-box). Dobitnica je srebrne medalje Ines Carović za Fonetski imobilizator za laboratorijsko istraživanje proizvodnje (FILIP) i Sustav osnovne stabilizacije (S.O.S.). Brončana je medalja dodijeljena Ani Širanović i Mariji Bartulović za Akcijsko-intervencijski model unapređivanja kvalitete uključenosti djece izbjeglica u osnovnu školu (AM-KODI). K tomu je Hrvatska zajednica inovatora nagradu za *Inovaciju godine 2022.* u kategoriji javnih ustanova dodijelila Marku Likeru za njegovu inovaciju usmjerenu k analizi globalnih kinematskih uzoraka u govoru. Sljedeće 2023. godine predstavljanje Filozofskoga fakulteta na ARCA-i također je rezultiralo dodjelom nagrada, i to zlatne medalje Sanji Seljan za inovaciju Umjetna inteligencija u detekciji zlonamjernih (*phishing*) e-poruka radi povećanja informacijske sigurnosti.

Povećanje interesa za inovacije na institucijskoj razini dovelo je do većega prepoznavanja inovacijskoga potencijala vlastitih istraživanja među istraživačima na Filozofskome fakultetu. Usto opisane aktivnosti Fakulteta i njegovih djelatnika vode k redefiniranju ključnih pojmova i pristupa inovacijama, obogaćujući ih odrednicama svojstvenima društvenom i humanističkom području. Taj je angažman Fakultet prepoznao kao način na koji doprinos društvenih i humanističkih znanosti suvremenom društvu može učiniti vidljivijim.

Dodjela nagrada predstavnicima Filozofskoga fakulteta na međunarodnoj izložbi inovacija ARCA, 2021.

ZAKLJUČNO

Utjecaj Filozofskoga fakulteta u društvu u ovome tekstu prikazan je raznovrsnim primjerima koji zahvaćaju načine na koji se promišljaju studijski programi, zatim društveno, političko i ekonomsko djelovanje njegovih zaposlenika, studenata i alumna, njihov doprinos društvenim pokretima te profiliranje društveno relevantnih inovacija. Premda ti primjeri društvenu ulogu Fakulteta osvjetljavaju iz vrlo različitih kutova, svi oni imaju jasan zajednički nazivnik. Riječ je o spremnosti Fakulteta da nastavu i istraživanja koji se na njemu provode ne zakriva u akademsku kulu bjelokosnu, već da se društveno angažira, da propituje i adresira neuralgične točke naše svakodnevice. Time i danas, 150 godina nakon Mesićeva govora i otvorenja Sveučilišta, koje se ujedno smatra osnivačkim činom Filozofskoga fakulteta, ostvaruje i obogaćuje viziju znanstveno-nastavne ustanove kojoj je fokus na pitanju što društvo treba „za različite potrebe svoga života“.

Nevena Škrbić Alempijević

LITERATURA I IZVORI

- Antolković, V.; Nedeljko, V.; Vudrag, F. Lipanjska gibanja: oralna historija studentskih demonstracija na Filozofskom fakultetu 1968. godine. *Pro Tempore*. 10–11 (2016), 92–128. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/185235> (15. 3. 2024).
- Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika. *Telegram*, VIII/359, 17. 3. 1967. Dostupno i na: <https://www.matica.hr/kolo/314/deklaracija-o-nazivu-i-polozaju-hrvatskog-književnog-jezika-20681/> (15. 3. 2024).
- European Commission. *Research and Innovation*. 2020. Dostupno na: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/index_en (10. 5. 2024).
- Flaker, A. *Autotopografija II. Moja sveučilišta 1946. – 2010*. Zagreb: Durieux, 2010.
- Gross, M. Studentski pokret 1875–1914. Šidak, J. (ur.). *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*. Knjiga I. Zagreb, 1969, 451–479. Dostupno i na: https://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/O_Sveucilistu/Jucer_danas_sutra/Povijest/Monografije/Spomenica/prvi_dio/0451_StudentskiPokret1875-1914.pdf (14. 3. 2024).
- Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava. Ivan Zvonimir Čičak: biografija. Dostupno na: <https://www.hho.hr/clanovi/predsjednik/93-2/> (16. 3. 2024).
- Hrvatski sabor. Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. *Narodne novine*, 124 (2014). Dostupno i na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_10_124_2364.html (1. 3. 2024).
- Ivezić, V. Za Prvi maj u Amsterdam ili kako je to bilo u Zagrebu u to vrijeme. *Radio Gornji Grad. Blog Nezavisna kultura u prijelomu epohe*. 15. 9. 2020. Dostupno na: <https://radiogornjigrad.blog/2020/09/15/vesna-ivezic-za-prvi-maj-u-amsterdam-ili-kako-je-to-bilo-u-zagrebu-u-to-vrijeme/> (12. 3. 2024).
- Jakovina, T. Idealističkoj, hrabroj (i ludoj) mladosti. Ponoš, T. *Na rubu revolucije. Studenti '71*. Zagreb: Profil, 2007, 5–12.
- Klasić, H. *Jugoslavija i svijet 1968*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Kurelić, Z. One World One Fight. *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 8/1 (2011), 37–48.
- Luetić, T. *Studenti Sveučilišta u Zagrebu (1874–1914). Društveni život, svakodnevica, kultura, politika*. Zagreb: Srednja Europa, 2012.
- Mesić, Matija. Rektorov govor prilikom otvorenja Sveučilišta 19. listopada 1874. *Spomenica na svetčano otvaranje Kralj. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, prvoga hrvatskoga, dana 19. listopada 1874*. Zagreb: Tiskarna Dragutina Albrechta, 1875, 81–104. Dostupno i na: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pr=i&id=18456> (20. 7. 2024).
- Mesić, Milan. Hrvatski studentski pokret – pokušaj teorijske analize. *Politička misao*. 46/4 (2009), 7–101.
- Pap, K.; Šimpraga, M. *Inovacije Sveučilišta u Zagrebu*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 2021.
- Petrović, D. Analiza političkih aspekata studentske blokade Filozofskog fakulteta u Zagrebu: metoda i strategija studentske blokade. *Studia ethnologica Croatica*. 23 (2011), 327–347.
- Ponoš, T. *Na rubu revolucije. Studenti '71*. Zagreb: Profil, 2007.
- Razvojna i znanstvenoistraživačka strategija Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu od 2018. do 2023. godine*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018. Dostupno na: <https://web2020.ffzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2020/06/Razvojna-i-znanstveno-istra%C5%BEiva%C4%8Dka-strategija-FFZG.pdf> (1. 3. 2024).
- Roksandić, D. Zagrebački Filozofski fakultet u revolucionarnoj tranziciji (1945.–1948.). Roksandić, D.; Najbar-Agičić, M.; Cvijović Javorina, I. (ur.). *Desničini susreti 2009*. Zagreb: FF press, 2011, 163–176. Dostupno i na: <http://kula-jankovica.unizg.hr/files/file/DS-04-2009.pdf> (14. 3. 2024).
- Roksandić, D.; Brandolice, T.; Lovrić, M.; Sarić, N.; Šimetin Šegvić, F. Filozofski fakultet u poplavi 1964. godine: sjećanja i dokumenti. *Hrvatske vode. Časopis za vodno gospodarstvo*. 73 (2010), 241–248.

Samoanaliza. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021.

Slobodni Filozofski. Izjava za medije nezavisne studentske inicijative za pravo na besplatno obrazovanje. 20. 4. 2009. Dostupno na: <https://slobodnifilozofski.com/2009/04/izjava-za-medije-nezavisne-studentske-2.html> (21. 3. 2024).

Spomenica na svetčano otvaranje kralj. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, prvoga hrvatskoga, dana 19. listopada 1874. Zagreb: Tiskarna Dragutina Albrechta, 1875. Dostupno i na: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pr=i&id=18456> (20. 7. 2024).

Studenti Filozofskog fakulteta u Zagrebu. *Blokadna kuharica ili kako je izgledala blokada Filozofskog fakulteta u Zagrebu*. Zagreb: Centar za anarhističke studije, 2009.

Sveučilište u Zagrebu. Strategija istraživanja, transfera tehnologije i inovacija Sveučilišta u Zagrebu. 2014. Dostupno na: https://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/O_Sveucilistu/Dokumenti_javnost/Dokumenti/Strateski_dokumenti/Istrazivacka_strategija_-_izmjena_160115.pdf (10. 5. 2024.)

Šute, I. Sveučilište u Zagrebu 1918.–1990. Polić Bobić, M. (ur.). *Sveučilište u Zagrebu 350 godina: 1669.–2019.* Zagreb: Sveučilišna tiskara, 2019, 56–87.

Djelatnost Filozofskoga fakulteta

